

האזינו

בס"ד

1. לשם מה קרא משה לשמים ולארץ להיות עדים?
2. על מה מרמזות המלים 'שם ה'??
3. מדוע רק בשירה הזו אמר משה רבנו עליו השלום לבני ישראל להגיד 'אמן', ואלו בשירת היס ובשירת הבאר - לא אמר להם?
4. אלו הלכות ברכות אנחנו לומדים מפסוק זה?
5. מה הקשר בין פסוק זה להלכות ברכות הנהגו?
6. מה אפשר ללמד מדברי משה?

האזינו

1. לשם מה קרא משה לשמים ולארץ להיות עדים?

כתב רש"י: "שאני מתרה בהם בישראל ותהיו אתם עדים בדבר (לעיל ל, יט) שפך אמרתי להם שאתם תהיו עדים, וכן ותשמע הארץ. ולמה העיד בהם שמים וארץ? אמר משה: אני בשר ודם. למחר אני מת, אם יאמרו ישראל לא קבלנו עלינו הברית מי בא ומפחישם? לפיכך העיד בהם שמים וארץ, עדים שהן קימים לעולם. ועוד, שאם יזכו, יבואו העדים ויתנו שכרם, הגפן תתן פריה, והארץ תתן יבולה, והשמים יתנו טלם. ואם יתחיבו, תהיה בהם יד העדים תחלה (לעיל יא, יז), ויעצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה, ואחר כך ואבדתם מהרה על ידי האמות".

כתב הרמב"ן: "על דרך הפשט, צדקו דברי רבי אברהם כי הכתובים יתנו עדיהם בכל הדברים שהם קימים ועומדים. וכן, 'שמעו הרים את ריב ה' (מיכה ו, ב) וגם אכן יהושע, כי

שם כתיב (יהושע כד, כז) 'כי היא שמעה'. ועל דרך האמת, הם השמים והארץ הראשונים הנזכרים בבראשית, כי הם יבואו בברית עם ישראל, על בן ארם שיאזינו השמים וישמעו התנאים ואיך יעשה בהם".

כתב הספרי: "האזינו השמים" - שלא עשו ישראל מצות שנתנו להם מן השמים. ואלו הן מצות שנתנו מן השמים: עבור שנים וקביעות חדשים ... 'ותשמע הארץ' - שלא עשו מצות שנתנו להם בארץ, ואלו הן מצות שנתנו להם בארץ: לקט, שכחה ופאה, תרומה ומעשרות, שמיטין ויובלות. משה העיד בהם בישראל שני עדים שהם קימים לעולם ולעולמי עולמים". ובמדרש פתוב: "משני דברים הללו אתם נבראין, נשמתכן - מן השמים, וגופכם - מן הארץ ... אם אתם עושים רצונו של הקדוש ברוך הוא - אין כל בריה שולטת בכם כשם שאין כל בריה יכולה לשלט ברוח, ואם אינכם עושין רצונו של הקדוש ברוך הוא - הרי אמות העולם שולטין בכם ומשעבדין אתכם, כשם שהגוף כל יד אוחות אותו ושולטת בו. לפיכך שניהן מעידין בכם היום. וכן ביום הדין קורא הקדוש ברוך הוא לרוח מן השמים ומנער את הגוף מן הארץ ודנן אחד, שנאמר: 'יקרא אל השמים מעל ואל הארץ לדין עמו' (תהלים ג, ד)".

הכלי יקר מפרש שפרוש רש"י מופיע בשתי גרסאות. בגרסה אחת כתוב "עדים שהם קימים לעולם ועד, שאם יזכו וכו'", ובגרסה השנייה כתוב "עדים שהם קימים לעולם, ועוד שאם יזכו וכו'".

הכלי יקר כתב: "לספרים דגרסי 'שהם קימים לעולם ועד שאם יזכו וכו', אם בן הכל חד טעמא [טעם אחד]. אבל לספרים דגרסי 'ועוד שאם יזכו', אם בן הוא שני טעמים. וקשה לטעם ראשון, וכי השמים והארץ יש להם פה להעיד? ואין לומר שודאי אין שם אמר ודברים, זולת מתוך שיתנו השמים טל ומטר והאדמה תתן יבולה בשעושין רצונו של מקום, ולא יתנו כשאין עושין רצונו - זה מופת שקבלו ישראל הברית, אם בן מהו שאמר 'ועוד שאם יזכו' וכו', הינו הך של טעם הראשון? ונראה לי שבגרסא זו, לפי שאמרו רז"ל: 'יום הששי' (בראשית א, לא), ה"א בששי, לומר שכלם תלויין ועומדים עד יום ששי בסיון, אם יקבלו ישראל התורה מוטב, ואם לא - יחזר העולם לתהו ובהו. אם בן, מאחר שאנו רואין כהיום ששמים וארץ קימים ולא החזרו לתהו ובהו, זה מופת חותך שקבלו ישראל התורה. וזהו שאמר: 'על בן העיד בהם שמים וארץ, ומהו העדות שיעידו, שהם

קנימים לעולם, כי קיומם נותן עדות ה' נאמנה שכבר קבלו ישראל התורה, דאם לא כן לא היו קנימים ועומדים, אלא היו חוזרים כבר לתהו ובהו.

2. על מה מרמזות המלים 'שם ה'?

כתב האור החיים הקדוש: "הפונה, כי הדבר אשר אליו יכון במאמריו הוא שם ה', על דרך אומרים ו"ל כל התורה בלה שמותיו של הקב"ה, ועליה הוא אומר יערף כמטר לקחי, שהיא התורה שהיא שמו יתברך. ופרש 'אקרא' מלשון יקר. עוד רמז שהגם שתלה להם עסק התורה בטל ומטר לא תהיה הפונה בלמוד על זה, אלא לקרות בספר תורת ה', והוא אומרו כי פרוש יהיה טעם 'שם ה' אקרא' פרוש לקרות בתורתו שהיא שמו יתברך כדי שיתן גדל לאלקינו, וזו תקרא תורה לשמה לגדל ולפאר שם כבודו. ואמרו 'אקרא' הוא מה שיעשה כל אחד מהם". לפיכך, המלים 'שם ה' מרמזות על התורה, ועלינו לקרוא בה.

לפי החיד"א יש רמז לכה בפסוק. בפסוק נמצאות שבע מלים - אחד לכל יום שבו קוראים בתורה: (א) יום שני (ב) יום חמישי (ג) שבת (ד) ראש חדש (ה) חל המועד (ו) יום טוב (ז) יום הכפורים. בכל הימים האלו, כשקוראים בתורה, מספר שונה של אנשים עולים לתורה. גם לזה יש רמז בפסוק: נמצאות בפסוק כ"ה אותיות. מזה הם המספרים השונים של עולים לתורה? בימי חל ובמנחה בשבת: שלשה. בראש חדש ובחל המועד: ארבעה. ביום טוב: חמשה. ביום הכפורים: ששה. ובשבת: שבעה. המספרים מתחברים לעשרים וחמשה עולים לתורה - אחד לכל אות בפסוק. הרמזים: שבעה סוגי ימי קריאה ועשרים וחמשה עולים - 'פי שם ה' - כי התורה - 'אקרא' - רמז לקריאת התורה.

3. מדוע רק בשירה הזו אמר משה רבנו עליו השלום לבני ישראל להגיד 'אמן', ואלו בשירת הים ובשירת הבאר - לא אמר להם?

כתב רש"י: "הרי 'כי' משמש בלשון 'באשר', כמו (ויקרא כג י) 'כי תבאו אל הארץ, כשאקרא ואזכיר שם ה' אתם ה'בו גדל לאלקינו וברכו שמו. מפאן אמרו שעונין ברוך שם כבוד מלכותו אחר ברכה שבמקדש". לפיכך, אמר משה רבנו עליו השלום לבני ישראל להגיד

”אמן” בעת שהזכיר את שם ה'. אם כן יקשה, מדוע לא דרש זאת משה רבינו עליו השלום גם בשתי השירות הקודמות?

מבארים המפרשים כי בשירת הים, שרו בני ישראל ומשה רבינו עליו השלום יחדו את השירה ועל כן לא היה שנה שבני ישראל יענו אמן. השירה השנייה (במדבר כא, יז-כ) נאמרה בפאר מיד לאחר שמשה רבינו עליו השלום חטא. זוהי שירה ששרו אותה בני ישראל לבדם ומכאן שלא היה שנה שיגידו אמן. זאת ועוד, שירה זו נאמרה מיד אחרי חטאו של משה, ולא מזכר בה שמו ושם ה', על כן לא שנה כלל עניית אמן.

מעשה היה ברבי מרדכי יפה בעל ה”לבושים” שנסע למדינת איטליה ללמד מצות עבור החדש אצל החכם רבי אברהם אבוהב, והיה אצלו בשלשה חדשים. פעם אחת, ישב רבי מרדכי עם בנו הקטן של רבי אברהם, וברך הילד על פרי ברפת בורא פרי העץ בקול רם. כל הנוכחים אמרו אמן אחרי הברכה חוץ מרבי מרדכי יפה שהיה שקוע בלמודו. רבי אברהם כעס על תלמידו ונדה אותו. חכה רבי מרדכי יפה שלשים יום כפי הדין של מנדה, ואז בא לפייס את רבו ולשאל אותו מדוע כה כעס עליו. ענה רבי אברהם: ”באמת היית חייב מיתה לשמים בשעה שלא ענית אמן על ברכתו של הילד, והנדוי היה לך לכפרה. אבל תהיה לך מחילה בתנאי שבכל מקום שתהיה, תפרסם את גדל החטא של מי שלא עונה אמן על ברכה שהוא שומע”. וספר לו רבי אברהם מעשה נורא שקרה במדינת ספרד. בעיר אחת, שבה הייתה קהלת יהודים גדולה, המלך נסה כמה פעמים לגרש את היהודים מעירו. אבל באותו עיר היה אב בית דין שהיה מוצא חן בעיני המלך, וכל פעם שיצאה גזרה קשה מהמלך, אב בית הדין הצליח לשכנע את המלך לבטל את הגזרה. פעם גזר המלך גזרה לגרש את היהודים, ואנשי הקהלה פנו לאב בית הדין לבוא מיד למלך. אב בית הדין בקש שיתנו לו להתפלל תפלת מנחה, אך אנשי העיר אמרו שמדבר בפקוח נפש והצלת כלל הקהלה - שקדם ילך למלך ואחר כך יתפלל מנחה. הגיע אב בית הדין למלך ומיד חבק אותו המלך ואב בית הדין התחיל להרגיש שגם הפעם יצליח להביא לבטול הגזרה. אלא שבאמצע דבריו עם המלך, נכנס כמר מאחת מדינות המלך והחל לברך את המלך בברכה ארפה. ראה הרב שהשעה פנויה, ומיד נעמד בפנה והתפלל תפלת מנחה. באמצע תפלתו, סים הכמר לברך את המלך ודרש מכל העומדים בבית המלך להגיד אמן לברכתו, כדי שהברכה תתקיים - וכלם ענו אמן. אבל אב בית הדין שהיה שקוע בתפלה, לא שמע את דבריו ולא ענה אמן. ראה הכמר שהיהודי לא

אמר אמן, וצעק צעקה גדולה ומרה, ואמר למלך שבגלל היהודי הזה לא תתקיים ברכת המלך. כששמע המלך את דברי הכמר, גזר על אב בית הדין גזרת מות וגרש את כל היהודים מארצו. רבי אברהם אבוהב התפלל לה' לדעת על שום מה נהרג אב בית הדין בעת שהיה שליח מצוה. עד שהגיע אליו אב בית הדין בחלום ואמר לו: "כל חיי לא עשיתי עברה - רק פעם אחת ברח בני הקטן ברכה על הפת, שמעתי ולא עניתי אמן. ולא קבלתי את ענשי עד שלא עניתי אמן לברכת מלך בשר ודם - אז התעוררה עלי מדת הדין שלא עניתי אמן לברכת מלך מלכי המלכים. לכן, ספר את המעשה הזה לבנה ובן בנה ולכל באי עולם ותזהירם על עניית אמן. רבי מרדכי יפה הבין את חשיבות הענין בפרסום הענין למי שלא עונה אמן לברכת ילד, וכל שכן בבית הפנסת כששליח הצבור מתפלל תפלת שמונה עשרה ואומר קדיש.

4. אלו הלכות ברכות אנחנו לומדים מפסוק זה?

במסכת ברכות (כא.) נאמר: "אמר רבי יהודה: מנין לברכת התורה לפניך מן התורה, שנאמר, 'כי שם ה' אקרא, הבו גדל לאלקינו'". למדו חז"ל מפסוק זה שצריכים לברך לפני למוד התורה - שכן בפסוק שלפניו כתוב 'יערף כמטר לקחי' - פסוק המתיחס ללמוד של משה לבני ישראל. בנוסף להלכה זו, לומדים מהפסוק על הלכות ברכות הנחננין, הלכות ברכת המזון, ועניית ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בבית המקדש.

5. מה הקשר בין פסוק זה להלכות ברכות הנחננין?

פסוק זה הוא חלק מקל וחמר מתהפף. ברכה לפני למוד תורה לומדים מפסוק זה. הצורך לברך אחרי האכל לומדים מהפסוק: 'ואכלת ושבעת וברכת'. משני הפסוקים האלו קובעים חז"ל את הקל וחמר המתהפף: אם בדבר זמני שאדם נהנה ממנו כמו אכל, הברכה היא לאחר שנהנה, קל וחמר שלדבר שאדם נהנה ממנו לעולם - למוד תורה - צריך לברך לאחוריו. ולהפך: אם אדם צריך לברך לפני למוד תורה כשהוא צמא ללמוד, קל וחמר כשהוא רעב - לפני האכל - ויכל להודות לה', עליו לברך (ברכות כא.).

חז"ל למדו על חובת ברכת התורה שאסור לעסק בתורה ללא ברכה ולפני שעוסקים בתורה 'הבו גדל לאלקינו'. כך גם תקנו חז"ל ברכה לאחר למוד תורה - אלא שבפעל את

הברכה השניה אנו מברכים רק לאחר העליה לתורה ולא בלמוד רגיל, משום שאין סוף ללמוד תורה.

6. מה אפשר ללמד מדברי משה?

בשבת שובה, כמה ימים לפני יום הכפורים, מטל עלינו להפיר רק את הטוב שקבלנו מהקב"ה, ולהודות לו על כן. משה עבד את ה' בכל כחו, ועל חטא קטן לפי מדרגתו, נגזרה עליו גזרה קשה. ובכל זאת, משה משבח את ה' ומוודה לו על הכל ואומר: 'צדיק וישר הוא'. אנו, שחטאינו רבים, וה' סולח לנו, על אחת כמה וכמה עלינו להודות לה'. משה קורא בשם ה' ומצדיק את הדין והגזרה שהוא קבל - 'הבו גדל לאלקינו' - על אחת כמה וכמה שעלינו להודות ולשבח לבורא עולם.